

سرشناسه	: اعرافي، علي رضا، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پديدآور	: فقه تربيتي
مشخصات نشر	: قم: موسسه فرهنگي هنري اشراق و عرفان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهري	: ج.: جدول، نمودار؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: دوره: ۱-۵-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ۱۸۰۰۰۰ ريال: ۴-۴-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸: ج.۵.
وضعيت فهرست نويسي	: فيپاي مختصر
يادداشت	: چاپ اول.
مندرجات	: ج. ۱. مباني و پيش فرض ها. - ج. ۲. تعليم و تعلم علم و دين. - ج. ۴. تعليم و تعلم علوم و معارف عقلي. - ج. ۵. تعليم و تعلم علوم و معارف شهودي
شناسه افزوده	: موسوي، سيدنق، ۱۳۵۷ -
شماره كتابشناسي ملي	: ۳۹۵۶۳۷۱

علیرضا اعرافی

فقہ تریپتی ۵

تعلیم و تعلّم علوم و معارف شہودی

تحقیق و نگارش: سید نقی موسوی

نشر اشراق و عرفان

فقه تربیتی ۵ (تعلیم و تعلم علوم و معارف شهودی)

علیرضا اعرافی

تحقیق و نگارش سیدنقی موسوی
ناشر انتشارات موسسه اشراق و عرفان
ویراستار محمد خیری
امور هنری حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ اول/بهار ۱۳۹۵
لینتوگرافی، چاپ و صحافی سازمان چاپ اِسرائ
شمارگان ۱۵۰۰ نسخه
قیمت ۱۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای موسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN : 978-600-95691-4-4

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰
نمبر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱
www.eshragh-erfan.com
info@eshragh-erfan.com

آدرس: ایران، قم، خیابان معلم، کوچه ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

کانال تلگرام: @EshraghErfan

فهرست مطالب

سخن مؤسسه	۱۱
مقدمه	۱۳

فصل اول: کلیات پژوهش / ۱۵

۱-۱. طرح مسئله	۱۷
۱-۲. مفهوم‌شناسی شهود و علوم شهودی	۲۲
۱-۳. مفهوم‌شناسی عرفان	۲۶
معنای لغوی عرفان	۲۶
اصطلاحات عرفان	۲۷
نسبت‌شناسی با دیگر علوم	۳۱
نسبت عرفان با فلسفه	۳۲
نسبت عرفان عملی با عرفان نظری	۳۲
نسبت عرفان عملی با اخلاق	۳۳
نسبت علم عرفان عملی و فقه	۳۴
۱-۴. پیشینه بحث	۳۶

فصل دوم: ادله منع/۴۷

الف) قواعد و عناوین عامه	۵۲
دلیل اول: حرمت انجام کارهای لغو و لهو	۵۲
دلیل دوم: حرمت تعلم علم غیرنافع	۵۷
دلیل سوم: حرمت تعلم علوم ضلال	۵۹
وحدت وجود	۵۹
شطحیات	۶۵
تأویل و تفسیر خلاف ظاهر از قرآن	۶۷
مسئله ولایت	۷۲
حقانیت ادیان	۷۷
بررسی نهایی حرمت تعلم علوم شهودی از باب حرمت علوم ضلال	۸۲
دلیل چهارم: حرمت اخذ علوم از غیر اهل بیت:	۸۸
دلیل پنجم: حرمت بدعت	۸۹
دلیل ششم: حرمت شریعت‌گزینی	۹۰
تیبین صغرا	۹۱
شبهه زدایی عارفان	۹۲
دلیل هفتم: نفی رهبانیت در اسلام	۹۹
بررسی صغروی: معنای رهبانیت و نسبت آن با تصوف و عرفان	۹۹
بررسی کبروی: حرمت رهبانیت در اسلام	۱۰۴
دلیل هشتم: وجوب تلاش برای رزق و حرمت سربار جامعه بودن	۱۳۵
دلیل نهم: وجوب توجه به واجبات اجتماعی	۱۳۹
دلیل دهم: حرمت لباس شهرت	۱۴۱
جمع‌بندی ادله عامه	۱۴۳
ب) روایات خاصه	۱۴۵
گروه اول: روایات نهی‌کننده از اصل تصوف	۱۴۵

■ فهرست مطالب ■

- روایت اول: روایت محمد ابی خطاب ۱۴۵
- روایت دوم: روایت محمد بن عبدالحبار ۱۴۹
- روایت سوم: روایت کشکول بهایی ۱۵۱
- روایت چهارم: روایت حسین بن سعید اهوازی ۱۵۲
- روایت پنجم: روایت اسماعیل بن بزیع ۱۵۴
- روایت ششم: روایت بزظی ۱۵۵
- روایت هفتم: وصیت ابوذر ۱۵۶
- روایت هشتم: موعظه حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام ۱۵۸
- گروه دوم: روایات طعن بر صوفیان متظاهر و مشایخ صوفی ۱۶۰
- طعن بر حسن بصری ۱۶۱
- روایت نهم: صحیحہ سدید ۱۶۱
- روایت دهم: صحیحہ عبدالله بن سلیمان ۱۶۳
- روایت یازدهم: روایت یحیی واسطی ۱۶۶
- روایت دوازدهم: مکاتبه امام حسن عَلَيْهِ السَّلَام ۱۶۷
- روایت سیزدهم: مرفوعه ابی حمزه ثمالی ۱۶۹
- روایت چهاردهم: روایت امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام ۱۷۲
- طعن بر سفیان ثوری ۱۷۳
- روایت پانزدهم: معتبره مسعده بن صدقه ۱۷۴
- روایت شانزدهم: روایت سدید ۱۸۰
- روایت هفدهم: موثقه سماعه ۱۸۲
- روایت هجدهم: صحیحہ ابن سنان ۱۸۴
- روایت نوزدهم: روایت یونس ۱۸۵
- روایت بیستم: روایت ابن قداح ۱۸۷
- روایت بیست و یکم: روایت حسین بن مختار ۱۸۸
- طعن بر ابوهاشم کوفی ۱۹۰

■ فقه تربیتی ۵ (تعلیم و تعلم علوم و معارف شهودی) ■

- روایت بیست و دوم: روایت محمد بن عبدالحبار ۱۹۰
- طعن بر احمد بن هلال ۱۹۲
- طعن بر دیگر مشایخ صوفیه ۱۹۸
- روایت بیست و چهارم: روایت طبرسی ۱۹۸
- روایت بیست و پنجم: روایت حاتم ۲۰۰
- گروه سوم: روایات نهی از پوشیدن پوشی ۲۰۲
- روایت بیست و هفتم: حدیث اربعه ۲۰۳
- روایت بیست و هشتم: روایت ابی بصیر ۲۰۴
- روایت بیست و نهم: وصیت ابوذر ۲۰۴
- روایت سی ام: صحیحہ عباس بن هلال ۲۰۵
- روایت سی و یکم: روایت اسماعیل بن ابی زیاد ۲۰۵
- روایت سی و دوم: مرفوعه ابن مسعود ۲۰۶
- جمع بندی روایات خاصه ۲۰۸
- جمع بندی گروه اول ۲۰۸
- جمع بندی گروه دوم ۲۱۱
- جمع بندی گروه سوم ۲۱۳
- جمع بندی سه گروه ۲۱۶
- جمع بندی ادله منع ۲۱۷

فصل سوم: ادله جواز/ ۲۲۱

- الف) ادله عامه ۲۲۴
- ب) ادله خاصه ۲۲۵
- گروه اول: ادله امکان و اعتبار معرفت شهودی ۲۲۶
- علوم قلبی ۲۲۶
- گروه دوم: ادله راه های رسیدن به معرفت شهودی ۲۴۸

■ فهرست مطالب ■

۲۴۸.....	تقوا.....
۲۵۰.....	زهد.....
۲۵۱.....	اخلاص.....
۲۵۳.....	محبت اهل بیت:.....
۲۵۵.....	ذکر و عبادت.....
۲۵۷.....	غذای حلال.....
۲۵۹.....	گروه سوم: روایات تمجید از صوفی گری.....
۲۵۹.....	روایت اول.....
۲۶۰.....	روایت دوم.....
۲۶۱.....	جمع بندی ادله جواز.....

فصل چهارم: جمع بندی و فروع/۲۶۵

۲۷۰.....	فروع.....
۲۷۵.....	کتابنامه.....
۲۸۶.....	نمایه اصطلاحات.....
۲۸۸.....	نمایه آیات.....
۲۹۳.....	نمایه کتاب.....

سخن مؤسسه

انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دوچندان کرده است. نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه نظری خود باید مبانی علمی لازم برای تصمیم‌گیری و اجرا را داشته باشد و این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ چرا که این نیاز بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، پاسخ مناسبی نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، زمانی حس می‌شود که در نظر داشت: اولاً دگرگونی‌های جدیدی در مجموعه دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است؛ ثانیاً زندگی انسان معاصر، به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطورهایی شگرف شده است؛ ثالثاً شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی برای دستیابی به اهداف خود قرار داده است. به همین دلیل، سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضرورت دارد.

مؤسسه اشراق و عرفان که از سال ۱۳۸۶ با نظارت و اشراف علمی آیت‌الله اعرافی فعالیت خود را آغاز کرده است، علاوه بر تأکید بر اصالت‌های حوزوی، برای برطرف کردن نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر نیز می‌کوشد؛ از این رو، مأموریت‌های خود

■ فقه تربیتی ۵ (تعلیم و تعلم علوم و معارف شهودی) ■

را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام‌سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب‌نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

علم و معرفت، آنگاه که از قلب و درون آدمی نشأت یابد و برای وی واقع‌نمایی کند، علم و معرفت شهودی خوانده می‌شود، امروزه علیرغم غلبه رویکرد حس‌گرایی، توجه به علوم و معارف شهودی و نحله‌ها و فرقه‌های عرفانی نوظهور، بسیار بیشتر از پیش شده است، اسلام که در رهنامه دانشی خود، از هیچ منبع معرفتی غافل نبوده و هر یک را به اندازه و در جایگاه مناسب خود مورد توجه قرار داده است، تعلق متفاوتی از روایی و اعتبار شهود، ارائه داده است، کتاب حاضر از سلسله مجلدات فقه تربیتی، پاسخ به هشت سوال بنیادین، در زمینه یادگیری علوم و معارف شهودی را با رویکرد فقهی ارائه نموده است.

مؤسسه بر خود لازم می‌داند از حضرت آیت‌الله اعرافی که در مراحل مختلف تولید آن از رهنمودهای راه‌گشا دریغ ننمودند، تشکر نماید؛ نیز از تلاش‌های پژوهشگر محترم، حجت‌الاسلام سید نقی موسوی که کوشش فراوانی در تحقیق و نگارش این اثر انجام داده‌اند، تقدیر نموده، نیز قبول زحمت حجت‌الاسلام سید یدالله یزدان‌پناه در نقد و ارزیابی این نوشتار را ارج می‌نهد.

امید است صاحب‌نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، مؤسسه اشراق و عرفان را به منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده خود محروم نسازند.

مقدمه

کشف و شهود به عنوان راهی برای دستیابی به معرفت و تعالی، از دیرباز مورد توجه انسان بوده و علی‌رغم تعاریف متفاوت و رویکردهای گوناگون در این زمینه، ادبیات وسیعی در فرهنگ‌های مختلف شرقی و غربی در زمینه راه دل و قلب و نیز برنامه‌های رسیدن به معرفت شهودی و عرفانی وجود دارد. علوم و معارف شهودی در میان مسلمانان نیز مورد توجه بوده و مانند دیگر فرهنگ‌ها، با موافقت‌ها و مخالفت‌هایی همراه بوده است.

کتاب پیش‌رو در سلسله مجلدات فقه تربیتی جای دارد و درصدد است تا تعلیم و تعلم علوم و معارف شهودی را به مثابه رفتاری از رفتارهای مکلفان، از منظر فقهی بررسی نماید.

در ابتدای نوشتار حاضر، تلاش شد تا ضمن مفهوم‌شناسی شهود و عرفان و واژگان مشابه، مساله پژوهشی، به خوبی تحدید شود و سپس پرسش‌های هشت‌گانه‌ای استخراج شد تا در ادامه ادله منع و جواز برای پاسخ به این پرسش‌ها به خدمت گرفته شود.

بر این اساس، کتاب حاضر در چهار فصل سامان یافته است. فصل اول به تبیین و تنقیح مساله پژوهشی، مفهوم‌شناسی و پیشینه‌شناسی اختصاص یافته و

■ فقه تربیتی ۵ (تعلیم و تعلّم علوم و معارف شهودی) ■

دومین فصل، ادله ممنوعیت تعلم علوم و معارف شهودی را گردآوری و بررسی نموده و مجموعه‌ای از قواعد و عناوین عامه و روایات خاصه را در خود جای داده است. فصل سوم نیز به همین قیاس، به ادله جواز و فصل پایانی به جمع‌بندی پرداخته است و در ضمن آن از حکم تعلیم علوم و معارف شهودی نیز سخن گفته است.

موسوی